

YUNUS EMRE’NİN BİR ŞİİRİNİN GÖSTERGEBİLİM AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hülya Çevirme

Şiiri göstergebilim açısından incelemek için, şiiri yüzeyden derine, biçimden içeriye doğru incelemek gerekir. Şiirin asıl anlamı, mesajı, derin yapısında saklı olan karşıtlıklar ve koşutluklar belirlenerek ortaya çıkar. Yunus Emre'nin şiirini bu bakış açısıyla incelemeye çalışacağız. Anlam araştırması için sözcüklerden başlamak gerekiyor. Sözcüklerin meydana getirdiği anlam ağlarını ve bağıntılarını araştırmak, sözcüklerin dilbilgisel bağıntılarını değerlendirmek, şiiri kesitlere ayırarak yeniden okumak gerekiyor. Göstergebilimci Roland Barthes, bir anlatıyı anlamak için şu aşamaları izlememizi öneriyor.¹

1.Şiirin çözümleme süresini izlemek

2.Şiirdeki katmanları görmek

3.Anlam ve biçim karşılaştırması yapmak

Bu bilgilerin ışığında şiirimizi ele alalım:

Taşın yine deli gönül
Sular gibi çağlar mısın
Aktın yine kanlı yaşım
Yollarımı bağlar mısın

Nidem elim ermez yare
Bulunmaz derdime çare
Oldum ilimden avare
Beni burda eğler misin

Yavu kıldım ben yoldaşı
Onulmaz bağrımın başı
Gözlerimin kanlı yaşı
Irmak olup çağlar mısın

Ben toprak oldum yoluna
Sen aşurı gözetirsin
Şu karşıma göğüs geren
Taş bağırlı dağlar mısın

Harami Gibi yoluma
Arkurı inen karlı dağ
Ben yarimden ayrı düştüm
Sen yolumu bağlar mısın

---

¹ Roland Brthes, Göstergebilimsel Serüven, Y.K.Y., (Çev: Mehmet Rifat), İst., 1993, s.15.

Karlı dağların başında
Salkım salkım olan bulut
Saçın çözüp benim için
Yaşın yaşın ağlar mısın

Esridi yunusun canı
Yoldayım illerim kanı
Yunus düşte gördü seni
Sayru mısın sağlar mısın

Yunus Emre²

Ancak elimizdeki şiir halk şiiri formunda olduğu için, biçim incelemesi yapmakla şiirin ve şairin ayırıcı niteliklerine ulaşamayız. Şiir halk şiiri formundadır ve geleneği takip eder. Burada modem şairlerde gördüğümüz biçim ve anlam arasında çok özel ve kişisel bağımlılar bulamayız. Bu nedenle çalışmamızda yalnızca yöntemin bir bölümünden yararlanacağız ve anlam araştırması üzerinde duracağız. Amacımız halk şiirinde de göstergebilimden yararlanarak yeni bakış açısı getirmeye çalışmaktır.

Şiirin derin yapısı:

Şiiri anlam kesitlerine ayırılım:

I.Durum kesiti:

a.Arayış ifade eden sözcükler:

bulunmaz: imkansızlık, bulmaktan umudu kesme, çaresizlik

kanı (hani): (nerde), arayış

elim ermez: ulaşamama, kavuşamama, çaresizlik

b. Durum ifade eden sözcükler:

deli gönül: şikayet, kendinden memnun olmama.

kanlı yaş: acı, üzüntü

avare: ayrılık, başıboşluk

karlı dağ: engel

---

² Cevdet Kudret, Halk Şiirinde Üç büyükler, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1985, s.90-91

Şair durum kesitinde arayış içindedir, ancak ulaşamamanın sıkıntısını, acısını çekmekte gönlünün gitmek isteğine de engel olamamaktadır. Gönlüne deli sıfatını vermekle karşısına aklını koymaktadır, yani gönül-akıl çelişkisi içerisindedir.

2. Eylem kesiti

taşmak, akmak, çağlamak: bilinçsiz eylem

ermez: ulaşamama, olumsuz eylem

yavu kılmak(kaybetmek, yitirmek),gönül akıl çelişkisi, isteksiz eylem

göğüs germek: karşı durmak, engel olmak, karşı eylem

avare oldum: uzaklaşmak, istenmeyen hareket

akmak: gelmek, coşmak, istenmeyen hareket

çağlamak: Coşmak, duygulanmak, engel olunamayan hareket

bağlamak: Engel olmak, gitmeyi engellemek, karşı eylem

eğlemek: gitmesine engel olmak, karşı eylem

onulmaz: iyileşmez, olumsuz eylem

toprak olmak: ölmek, ölümü göze almak, uğruna her zorluğu göze almak

aşırı gözetmek: Uzak durmak, yüz vermemek, fark etmemek, karşı eylem

arkurı inmek: engel olmak, yol vermemek, istenmeyen doğal eylem

ayrı düşmek: sevgiliden ayrı olmak, istenmeyen doğal eylem

saçın çözmek: üzölmek, ağlamak, karşıdan istenen eylem

esrimek: kendinden geçmek, sarhoş olmak, engel olunamayan eylem

düşte görmek: rüyada görmek, istenen ancak rüyada gerçekleşen eylem

Eylem kesitinde ulaşılmak istenen yere ve kişiye ulaşamamanın sıkıntısı ve engeller karşısında olumsuz sonuçlanan eylemlerin verdiği umutsuzluk daha da belirgin hale gelmektedir. Şair gitmek için hem somut anlamda hem de soyut anlamda engel olarak belirlediğimiz karlı dağdan yardım istemekle, acınacak, dayanılmayacak içinden çıkılamayacak bir konumda olduğunu duyurmaktadır.

3. Zaman kesiti

taştın, aktın, oldum, kıldım, düştüm, gördü: Şiirin bütününde, geçmiş zamanı ve şimdiki zamanı kapsıyor

onulmaz, bulunmaz, gözetirsin: Geçmiş şimdiki ve geleceği kapsıyor

olup, çözüp: emir kipi (ol, çöz)

bağlar mısın, ağlar mısın: istek kipi

çağlar mısın, bağlar mısın, eğler misin, şimdide olan ve devam edeceği belirlenen zaman

Şair anlık bir arayış içerisinde değildir. Eylemlerin kurulma biçimi süreklilik gösteriyor. Geçmişten gelen anda yoğunlaşan ve geleceği de kapsayan sürekli bir gitmek ulaşmak isteği görüyoruz. Ancak olumsuz eylemler anda umutsuzluğa ve kararsızlığa dönüşürken, şairi yardım isteme konumuna getiriyor.

4. Duygu kesiti

taştın yine deli gönül: coşku

aktın yine kanlı yaşım: - üzüntü, acı

nidem elim ermez yare: -çaresizlik, ümitsizlik

bulunmaz derdime çare: -ümitsizlik

oldum ilimden avare: -kaybetmişlik, yenilmişlik.

ben toprak oldum yolunda:-sitem, kırgınlık.

sen aşırı gözetirsin: -sitem, kırgınlık.

ben yarimden ayrı düştüm:-özlem, ayrılık acısı, üzüntü

onulmaz bağrımın başı: -acı, çaresizlik

saçın çözüp benim için yaşın yaşın ağlar mısın? : sıkıntı, paylaşma

esridi Yunus 'un canı: akıl ve mantık dışına geçmek

yoldaşım, illerim kanı: şaşkınlık, tedirginlik, ümitsizlik

sayrı mısın, sağlar mısın? : merak, sıkıntı, tedirginlik, şüphe.

Engellenemeyen coşku ve yoğun acı, derin bir özlem aradığını bulamamanın verdiği ümitsizlik, engeller karşısında çaresizlik ve sitem şairi istediğinden yani; yardan vazgeçme noktasına getiriyor. Şair artık onun varlığından da şüphe duymaktadır.

5. Kişi kesiti:

gönül: Deli, taşan, yolları bağlayan, yoldaş, düşman

kanlı yaş: yolları bağlayan,

ben: Yunus: eli yare ulaşamayan, kanlı yaş akıtan, derdine çare bulunmayan, ilinden avare kalan, burada kalan, yoldaşını yitiren, yoluna toprak olan, yarından ayrı düşen, kendinden geçen, düşünde seni gören, şüphe eden

yoldaş: gönül, sürekli taşan, deli, benin (yunus)yollarını bağlayan, engel, düşman

kanlı yaş: yolları bağlayan, engel

sen: yar yoluna toprak olunan, acımasız, Ben'i fark etmeyen, Benin ayrı düştü~ü, düşte görülen, olup olmadığından şüphe duyulan

bulut: Ben'e acıması istenen

karlı dağ: yolları tutan harami, taş bağırlı, acımasız

Yoldaş, kanlı yaş, bulut, karlı dağ, sözcük ve söz guruplarında kişileştirme (teşhis) varken, şiirde iki kişinin varlığından söz edilebilir: ben ve sen. Ben şairin kendisi yani Yunus Emre, sen: yar

6. Eş değerlikler, Denklikler kesiti:

taştın =³ çağlar mısın=aktın : acı, akıl ölçüsünün kaybedildiği durum

bağlar mısın=eğler misin: engel olma durumu

ermez= bulunmaz: ayrılık, ümitsizlik durumu

dağ=harami: engel olma durumu

7 Zıtlıklar kesiti gönül / ben

gönül/⁴ ben

yavı/yoldaş

yol/dağ

toprak/aşurı

sayru/sağlar

bağlar mısın (eklemek, yolu yola bağlamak) / bağlar mısın

SONUÇ

Göstergebilim açısından değerlendirmeye çalıştığımız bu şiirin derin yapısı üzerinde durduk.

---

³ Eşdeğerlilik, denklik

⁴ Karşıtlık, çelişki

gönül ≈ geçit ≈ yol ≈ yâr ≈ yâr ≈ ben ≈ yol ≈ sayru ≈ Düş
akıl ≈ engel ≈ k.yaş ≈ yav ≈ yavı ≈ sen ≈ dağ ≈ sağlar ≈ gerçek

yok ≈ gitmek acısı ≈ aramak
var ≈ kalmak acısı ≈ vazgeçmek

Yunus Emre "sen" ve "yar" sözcükleriyle isimlendirdiğine ulaşamamanın derin acısını taşıırken, ulaşmak yolunda çektiği acılara da katlanamıyor. Üstelik "sen" in varlığından, gerçek olup olmadığından da emin olamıyor. Şiir bütünüyle "kalmak" ve "aramak" arasında çelişkinin ve ümitsizliğin bir ifadesidir, diyebiliriz. Kararsızlık ve derin umutsuzluğun getirdiği katlanılamaz acı, şiirin temel izleklerini oluşturuyor.

---

⁵ Eşdeğerlilik, karşıtlık